

มัจจุรณทลิวตถุ (มยา วุจเจเต)

มโนปุพพุตมาติ ทุตติยคาถาปี สาวตถิยัมเยว มัจจุรณทลิวตถุ อารพภ
ภาสิตา ฯ

พราหมณ์อทินนบุพพะสฺสเสยฺยลฺลุกชายเพราะความตระหนี่

สาวตถิยัม กิร อทินนปุพพุโก นาม พฺราหฺมณเณ อโหสิ ฯ เตน
กสฺสจิจิ กิลฺลจิจิ น ทินฺนปุพพุตฺตํ, เตน (ชนา) ตํ
“อทินนปุพพุโกเตว สลฺลชานีสฺสุ ฯ
ตสฺสเสกปุตฺตโก อโหสิ ปิโย มนาโป ฯ อถสฺส ปิลนฺธนํ กาทเรตฺตกาโม,
“สเจ สฺวณฺณการสฺสจิกฺกชิสฺสามิ, เวตนํ ทาทพฺพํ ภวิสฺสตีติ ... สยเมว
สฺวณฺณํ โภจฺจเตว มัจฺจจานิ กุณฺฑลานิ กตฺวา อทาสิ ฯ เตนสฺส
ปุตฺตโต “มัจฺจจกฺกทลิวตฺตเว พฺลยฺยายิตฺถ ฯ

รักษามุตรเองเพราะกลัวเสียค่ารักษา

ตสฺส สฺโสปสฺวสฺสกาเล ปณฺฑุโรโค อุทปาติ ฯ มาตา ปุตฺตํ โอลเเกตฺวา
“พฺราหฺมณ ปุตฺตสฺส เต โรโค อุปฺปนฺโน, ติกิจฺฉาเปหิ นนฺติ อาห
ฯ ...“โภติ สเจ เวชฺชํ อาเนสฺสามิ, ภตฺตเวตนํ ทาทพฺพํ ภวิสฺสตีติ;
ตวํ มม ฌนฺจเณทํ น โอลเเกสตีติ.. ฯ “อถ กิํ กริสฺสตี พฺราหฺมณาติ
ฯ “ยถา เม ฌนฺจเณโท น โหติ; ตถา กริสฺสามิติ ฯ โส เวชฺชชานํ
สนฺตํ กิํ คนฺตฺวา “อสุกโรคสฺส นาม ตุมฺहे กิํ เกสชฺชํ กโรธาติ ปุจ
จิจิ ฯ

อถสฺส เต ยํ วา ตํ วา รุกฺขตฺตจาทิ อจิกฺกขนฺติ ฯ โส ตํ

อาหาริตวา ปุตตสส เกสซซ์ กโรติ ฯ ตํ กโรนตสเสวสส โรโค พลวา
อโหสิ, อเตกัจฉภาวํ อุปาคมิ ฯ

พurahมโณ ตสส ทุพพผลภาวํ ฌตฺวา เอกํ เวชซ์ ปกุกโกลิ ฯ
โส โอลเเกตฺวา “อมุหากํ เอกํ กิจจํ อตฺถิ, อญฺญํ เวชซ์
ปกุกโกลิตฺวา ติกิจฺจมาเปหิตี..... ตํ ปจฺจกฺขาย นิกฺขมิ ฯ

พurahมโณ ตสส มรณสมยํ ฌตฺวา “อิมสฺส ทสฺสนตฺถาย อาก
ตาคตา อนฺโตเคเห สापเตยฺยํ ปสฺสิสฺสนฺติ, พหิ นํ กริสฺสามีติ
ปุตฺตํ นีหริตฺวา พหิ อาลินฺเท นิปชฺชาเปสิ ฯ

พระพุทเจ้าเสด็จไปโปรดมัญจกฺกณฺทลี

ตํทิวสํ ภควา พลวปจฺจอุสสมเย มหากรุณาสมาปตฺติโต วุฏฺฏาย
ปฺพุพพุทฺเธสุ กตาทิการานํ อุตฺสนนฺกุตฺลมูลานํ เวเนยฺยพนฺธวานํ
ทสฺสนตฺถํ พุทฺธจกฺขุณา โลกํ โวลเเกนฺโต, ทสฺสทสฺสจกฺกวาเพ ฌาณ
ชาลํ ปตฺถริ ฯ มัญจกฺกณฺทลี พหิอาลินฺเท นิปนฺนากาเรเนว ตสฺส อนฺ
โต ปญฺญาปิ ฯ

สตฺถา ตํ ทิสฺวา ตสฺส (ปิตร) อนฺโตเคหา นีหริตฺวา ตตฺถ
นิปฺปชฺชาปิตภาวํ ฌตฺวา “อตฺถิ นฺุ โข มยฺหํ เอตฺถ คตปฺปจฺจเยน
อตฺถิตฺติ อุปฺธาเรนฺโต, อิทํ อทฺทส

“อัยฺ มาณโว มยิ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา, กาลํ กตฺวา, ตาวตีส-
เทวโลเก ตีสโยชนิเก กนกวิมาเน นิพฺพตฺติสฺสติ, อจฺจราสทสฺสปริ
วารโ ภวิสฺสติ, พurahมโณปิ ตํ ฌาเปตฺวา โรทนฺโต อาพาหเน วิจริสฺ
สติ, เทวปุตฺโต ติกาวุตฺตปฺปมาณํ สฏฺฐิสกฺกฏฺฐาราลงฺการปฏฺฐิมณฺฑิตํ อจฺจ
ราสทสฺสปริวารํ อตฺตภาวํ โอลเเกตฺวา ‘เกน นฺุ โข กมฺเมน มยา

อัย สิริสมปตติ ลทฐาติ โอลเณโต, ... มยิ จิตตปฺปสาเทน ลทฐ
 ภาวํ ฌตฺวา ‘ธนฺจฺเจตฺทเณน มม เภสชฺชํ อกาเรตฺวา, อิทานิ
 อาพาหนํ คนฺตฺวา โรทฺติ, วิปฺปการปฺปตฺตํ นํ กริสฺสามีติ..... ปิตริ
 อกฺขณฺติยา มฺหฺจฺก
 นิปฺปชฺชิตฺวา โรทิสฺสตี ฯ

อถ นํ พุราหฺมโณ ‘โกลิ ตฺวนฺตฺติ ปุจฺฉิสฺสตี,

..... ‘อหฺนฺเต ปุตฺโต มฺหฺจฺก
 ,

..... ‘กุหิ นิพฺพตฺโตสฺตี.....,

..... ‘ตาวตฺตฺสภวเนติ.....(นิพฺพตฺโต),

‘...ก็ กมฺมํ กตฺวาติ วุตฺเต, มยิ จิตตปฺปสาเทน นิพฺพตฺต
 ภาวํ อัจฺฉิขฺสตี, พุราหฺมโณ ‘ตฺมฺเหสุ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา สคฺเค
 นิพฺพตฺตา นาม (สคฺตา) อตฺถีติ มํ ปุจฺฉิสฺสตี, อถสฺสาหํ ‘เอตฺตกา
 นิ สตานิ วา สหฺสฺसानิ วา สตฺสหฺสฺसानิ วาติ ... น

สฺกกา คณฺนาย ปริจฺฉินฺหิตฺตุนฺติ วตฺวา ฐมฺมปเท คาลํ ภาสิสฺสามิ,
 คาลาปริโยसानเ จตฺราสีติยา ปาณสหฺสฺसानํ ฐมฺมาภิสฺสมโย ภวิสฺสตี,

มฺหฺจฺก
 โสตาปนฺโน ภวิสฺสตี; ตถา อทินฺนปฺพุพฺโก

พุราหฺมโณ, อิติ อิมํ กุลปฺตฺตํ นิสฺสาย ฐมฺมาโค มหา ภวิสฺ
 สตีติ ฌตฺวา ปุณฺทิวเส กตฺสรีรปฺปฏิชคฺคโน มหาภิกฺขุสงฺฆมฺปรีวฺโต
 สาวตฺถิ ปิณฺฑทาย ปวิสิตฺวา, อนุปฺพุเพน พุราหฺมณฺสฺส เคหทฺวารํ
 คโต ฯ

มัญจกถุณทลีมาณพเกิดเป็นเทพบุตรในภพดาวดึงส์

ตสมี่ ขณ มัญจกถุณทลี อนโตเคหาภิมุโข นิปนุโน โหติ ฯ สตุ
ธา อตุตโน อปสสนภาวံ ฌตฺวา, เอกํ รตฺมึ วิสซชฺเชติ ฯ มาณโว
“กั โสภาโส นามะโสติ ปริวตฺติตฺวา นิปนุโน ว สตุถารํ ทิสฺวา
“...อนุพาลปีตรํ นิสฺสาย เอวรูปุํ พุทฺธํ อุปสงฺกมิตฺวา กายเวย
ยาวฎฺฐิกํ วา กาคฺตุํ ทานํ วา ทาคฺตุํธมฺมํ วา โสตุํ นาลตฺถํ
, อิทานิ เม หตฺถาปี อวิเชยฺยา, อณฺเฏ กตฺตพฺพํ นตฺถีติ.....
มนเมว ปสาเทสิ ฯ

สตุธา “อลํ เอตฺตเกน อิมสฺสาติ ปกฺกามิ ฯ

โส ตถาคเต จกฺขุปลํ วิชหนฺเตเยว, ปสนฺนมนฺโน กาลํ กตฺวา
สตุตฺตปฺปพฺพุโธ วิย เทวโลเก ตีสฺโยชนิเก กนกวิมานे นิพฺพตฺติ ฯ
พฺรหฺมณฺเฒปีสฺส สรีรํ ฌาเปตฺวา อาพาหเน โรทนฺปฺรายนฺ อโหสิ,
เทวสิกํ อาพาหนํ คนฺตฺวา โรทฺติ “กหํ (ตฺวํ คจฺฉิ/ วสฺสิ) เอกปฺตฺตก, กหํ
เอกปฺตฺตกาติ ฯ

มัญจกถุณทลีเทพบุตรกลับมาเตือนสติพราหมณ์ให้สำนึกและทำบุญให้บุตร
เทวปฺตฺโตปี อตุตโน สมฺปตฺตี โอลิเกตฺวา “(มยา อัย สมฺปตฺติ)
เกน กมฺเมน ลทฺธาติ อุปฺธาเรนฺโต “.....สตุถริ มโนปสาเทนาคิ
ฌตฺวา “อัย พฺรหฺมณฺเฒ มม อพาสุกกาเล เกสชฺชํ อกาเรตฺวา
อิทานิ อาพาหนํ คนฺตฺวา โรทฺติ; วิปฺปการปฺตฺตเมตํ กาคฺตุํ ฆฎฺฐีตี
..... มัญจกถุณทลิวณฺเฒนาคนฺตฺวา อาพาหนสฺสาวิทฺูเร พาหา ปคฺคยฺห
โรทนฺโต อญฺจาสิ ฯ

พราหมโณ ตํ ทิสฺวา “อหํ ตาว ปุตุตโสเกน โรทามิ, เอส
กิมตุถํ โรทติ; ปุจฺฉิสฺสามิ นนฺติ ปุจฺฉนฺโต อิมํ คาถมาห

“อลงฺกโต มณฺญจฺกณฺฑลํ
มาลาภาริ หริจฺนุทฺนุสฺสโต,
พาหา ปคฺคยฺห กนฺทลํ
วนมชฺเช, ก็ ทุกฺขิตฺโต ตฺวนฺติ ฯ

โส อาท

“โสวณฺณมโย ปภสฺสโร
อุปฺปนฺโน รตฺพลฺลชโร มม,
ตสฺส จกฺกยฺคํ น วิญฺทามิ
เตน ทุกฺเขน ชหิสฺสามิ ชีวิตฺนฺติ ฯ

อถ นํ พราหมโณ อาท

“โสวณฺณมยํ มณฺนิมยํ
โลหฺมยํ อถ รุปฺปมยํ
อาจิกฺข เม ภาทฺทมาณว,
จกฺกยฺคํ ปฏฺฐิตาภยามิ เตติ ฯ

ตํ สุตฺวา มาณโว “อยํ ปุตุตสฺส เกสชฺชํ อกตฺวา ปุตุตปฏฺฐิรูปกํ มํ
ทิสฺวา โรทนฺโต ‘สฺวณฺณาทิมยํ รตฺจกฺกํ กโรมีติ วทติ; โทตฺ,
นิกฺคณฺหิสฺสามิ นนฺติ จินฺเตตฺวา “กั๊วมหนฺตํ เม จกฺกยฺคํ กริสฺสสีติ
วตฺวา “..... ยาวมหนฺตํ อากงฺขสีติ วุตฺเต,

“จนทสุริเยหิ เม อตุโธ, เต เม เทหิตี ยาจิตโต.....
 โส มาณโว ตสฺส ปาวทิ
 “จนทสุริยา อุภยตฺถ ภาตโร,
 โสวณฺณมโย รโธ มม
 เตน จกุกฺกเคน โสภตฺตี ฯ

อด นํ พุราหุมนโณ อาห

“พาโล โข ตวมสิ มาณว,
 โย ตฺวํ ปตฺถยเส อปตฺถิยํ,
 มณฺณามิ ตฺวํ มริสฺสตี.....,
 น หิ ตฺวํ ลจฺจสิ จนทสุริเยติ ฯ

อด นํ มาณโว “กํ ปน ปญฺญาयมานสฺสตฺถาย โรทฺนโต พาโล โห
 ติ, อุทาหุ อปญฺญาयมานสฺสาติ วตฺวา

“คมนาคนปี ทิสฺสตี,
 วณฺณธาตุ อุภยตฺถ วิถิยา,
 เปโต กาลกโต น ทิสฺสตี
 โโก นีธ กนฺทํ (อุมหากํ) พาลฺยตโรติฯ

ตํ สุตฺวา พุราหุมนโณ “ยฺตุตํ เอส วทตฺตี สลฺลกฺขेतฺวา

“สจฺจํ โข วเทสิ มาณว
 อหเมว กนฺทํ (อุมหากํ) พาลฺยตโร
 จนฺทํ วิย ทารโก รุทํ

(จนท์ อภิปรตถยํ รุทํ ทารโก วีย)

ปุตตํ กาลกตาทภิปรตถยนฺติ

วตฺวา ตสฺส กถาย นิสฺโสโก หุตฺวา มาณวสฺส ฤตี กโรนฺโต อีมา
คธา อภาสิ

“อาทิตฺตํ วต มํ สนฺตํ ฆตฺติตฺตํ ปาวกํ
วารินา วีย โอสฺยจํ, สพฺพํ นิพฺพปาเป ทรํ,
อพฺพุทฺติ วต เม สลฺลํ โสกํ ททยนฺตฺตํ,
โย เม โสกปรตฺตสฺส ปุตฺตโสกํ อปานฺนุทฺติ;
สฺวาทํ อพฺพุทฺทสฺสโลสมิ สฺตีฏฺฏโถสมิ นิพฺพุโต,
น โสจามิ, น โรทามิ ตว(วจนฺ) สุตฺวาน มาณวาทิ

อถ นํ “โก นาม ตฺวณฺติ ปุจฺฉนฺโต

“เทวตา นฺนฺติ คนฺธพฺโพ อาหุ สกฺโก ปุรินฺทโท,
โก วา ตฺวํ กสฺส วา ปุตฺโต กถํ ชาเนมฺ ตํ มยฺนฺติ.. ๗

อถสฺส มาณโว

“ยญฺจ กนฺทสิ ยญฺจ โรทสิ
ปุตฺตํ อาพาหเน สยํ ทฺทิตฺวา;
สฺวาทํ กุสฺลํ กริตฺวาน กมฺมํ
ติทฺธานํ สหพฺยตํ ปตฺโตติ อจฺจิกฺขิ ๗

พฺรหฺมณฺโณ อาห

“อปฺปํ วา พฺหุํ วา นาทฺทสาม

ท่าน ททนต์สุส สเก อคาเร,
อุโปสถกมฺมํ วา ตาทิสํ,
เกน กมฺเมน คโตสิ เทวโลกนฺติ ฯ

มาณโว อาท

“อาพาธิโกหํ ทุกฺขิตฺโต คิลานो
อาตุรฺรุโปมฺหิ สเก นิเวสเน,
พฺพุทฺธํ วิคฺตรชํ วิติณฺณกฺงฺขํ
อทุทกฺขี สุกตํ อโนมปฺลฺยณฺ;
สุวาทํ มุทิตมโน ปสนฺนจิตฺโต
อฺยชฺลี อกริํ ตถาคตฺสุส
ตาทํ กุสลํ กริตฺวาน กมฺมํ
ติทฺसानํ สหฺพฺยตํ ปตฺโตติ ฯ

ตสฺมี กเถนฺเต กเถนฺเตเยว, พฺราหฺมณฺสุส สกฺลสฺริริํ ปิตฺติยา ปรีปฺริ ฯ
โส ตํ ปิตฺตี ปเวเทนฺโต

“อจฺฉริยํ วต อพฺภุตํ,
อฺยชฺลิกมฺมฺสุส อยมิํทิสฺโส วิปาโก,
อหิปี มุทิตมโน ปสนฺนจิตฺโต,
อชฺเชว พฺพุทฺธํ สรณํ วชามิํติ อาท ฯ

อด นํ มาณโว

“อชฺเชว พฺพุทฺธํ สรณํ วชามิ,
ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ ปสนฺนจิตฺโต,

ตเถว สิฏฺขาปทานิ ปญฺจ
อชณฺทผลฺลทานิ (กตฺวา) สฺมาทียสฺสุ ฯ
ปาณาติปาตา วิรมสฺสุ จิปฺปํ,
โลเก อทินฺนํ ปริวชฺชยสฺสุ,
อมชฺชโป, โน จ มุสา ภณฺหา,
สเกน ทาเรน จ โหหิ ตฺถุโจติ อาท ฯ

โส “สาธฺตฺติ สฺมปฺปฏิจฺฉิตฺวา อีมา คาถา อภาสิ
“อตุถกาโมสิ เม ยกฺข หิตกาโมสิ เทวเต,
กโรมิ ตฺยํหํ วจนํ ตฺวมสิ อัจริโย มม
อุเปมิ สรณํ พุทฺธํ ฐมฺมญฺจาปี อนุตฺตรํ
สงฺฆมฺยจ นรเทวสฺส คจฺฉามิ สรณํ อหํ ฯ

ปาณาติปาตา วิรมามิ จิปฺปํ,
โลเก อทินฺนํ ปริวชฺชยามิ,
อมชฺชโป, โน จ มุสา ภณฺหามิ,
สเกน ทาเรน จ โหมิ ตฺถุโจติ ฯ

อถ นํ เทวปฺตฺโต “พฺร่าหฺมณฺ ทว เคเห พหุํ ฐนํ อตุถิ,
สตุถารํ อุปสงฺกมิตฺวา ทานํ เทหิ ฐมฺมํ สฺสุณฺหาสิ, ปญฺหํ ปุจฺฉาหิตี
วตฺวา ตตฺถเฏวณฺตรธายิ ฯ

พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพราหมณ์อทินนบุพพะกะ

พราหมณ์โณปี เคห้ คนตุวา พราหมณ์ อามนุเตตวา “ภทเท
อห้ สมณั โคตม้ นิมนุเตตวา ปลห้ ปุจฉิสสามิ; สกการั กโรหิติ
วตวา วิหารั คนตุวา สตุถารั เนว อภิวาเทตวา น ปฐิสนุถารั
กตวา เอกมนุตั จิตโต “โภ โคตม อธิวาเสหิ เม อชชตนาย ภตตั
สทฐิ ภิกขุสงฆเมนาติ อาห ๑ สตุถา อธิวาเสสิ ๑ โส สตุถุ อธิวาส
นั วิทิตวา เวเคนาคนตุวา สกนิเวสเน ขาพนียั โภชนียั ปฐिया
ทาเปสิ ๑ สตุถา ภิกขุสงฆมปริวุโต ตสส เคห้ คนตุวา ปลลตตาส
เน นิสีทิ ๑ พราหมโณ สกุกจ้ง ปริวิสิ ๑ มหาชนโน สนนิปติ ๑

มิจฉาทิฎฐิเกน กิร ตถาคเต นิมนุติเต, เทว ชนกายา สนนิปตनुติ:
มิจฉาทิฎฐิกา “อชช สมณั โคตม้ ปลห้ ปุจฉาย วิเหจियมานั
ปสฺสิสสามาติ สนนิปตनुติ,

สมมาทิฎฐิกา “อชช พุทธวิสยั พุทธลัพห้ ปสฺสิสสามาติ
สนนิปตनुติ ๑ อถ พราหมโณ กตภตตกิจจ้ง ตถาคตั อุปสงกมิตวา
นีจาสเน นิสินโน, ปลห้ ปุจฉิ “โภ โคตม ตุมหากั ทานั อทตวา
ปุชั อกตวา ฐมม้ อสฺสุตวา อุปสถวาสั อวสิตวา เกวลั
มโนปสัทมตเตเนว สคฺเค นิพพตฺตา นาม โหนตฺติติ ๑

....“พราหมณ กสฺมา มั ปุจฉสิ, นนุ เต ปุตุเตน มฎฺฐกฺกุณฺฑลินา
มยิ มนั ปสาทเตตวา อตฺตโน สคฺเค นิพพตฺตภาโว กถิตฺติติ ๑

“กทา โภ โคตมาติ ๑ “นนุ ตว้ อชช สฺसानั คนตุวา
กนฺทนุโต อวิฑูเร พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนุตั เอกั มาณว้ ทิสฺวา

‘อลงกโต มฏฺจกฺกฺชฺลิตฺติ

มาลาภาวี่ หริจฺนฺทฺนฺสฺสฺทฺทิตฺติ (กเถลิตฺติ) วตฺวา

ทฺวีหิ ชเนหิ กถิตํ กถํ ปกาเสนฺโต สพฺพํ มฏฺจกฺกฺชฺลิตฺติวตฺถุํ กเถลิตฺติ ๕
เตเนเวตํ พุทฺธภาสิตํ นาม ชาตํ ๕ ตํ กเถตฺวา จ ปน, “น โข
พฺรหฺมาหฺมณฺ เอกสฺตํ, น เทว, อถ โข มยิ มนํ ปสาเทตฺวา สคฺเค
นิพฺพตฺตานํ คณฺนา นตฺถิตฺติ อาท ๕ มหาชโน เวมตฺติโก อโหสิ ๕

อถสฺส อนิพฺพเพมตฺติภาวํ วิทิตฺวา สตฺถา “มฏฺจกฺกฺชฺลิตฺติเทวปฺตฺโต
วิมานเนว สทฺธิ อากจฺจตฺตฺติ อธิฏฺฐาสิ ๕ โส ติกาวตฺตฺปฺปมาเถน
ทิพฺพาภรณปฺปฺติมณฺฑลิตฺเตน อตฺตภาเวนาคนฺตฺวา วิมานา โอรุยฺห สตฺถารํ
วณฺฑิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ๕ อถ นํ สตฺถา “ตฺวํ อิมํ สมฺปตฺตํ
กํ กมฺมํ กตฺวา ปฏฺฐิลกฺกิตฺติ ปุจฺจนฺโต,

อภิกฺกนฺเตน วณฺณเณน ยา ตฺวํ ตฺถิฏฺฐสิ เทวเต
โสภาเสนฺตํ ทิสฺวา สพฺพทา โอสฺสี วิย ตารกา,
ปุจฺฉามิ ตํ เทว มหาณฺภาวํ
มนฺุสฺสญฺโต กิมกาสิ ปุณฺณนฺตฺติ

คาถมาท ๕

เทวปฺตฺโต “อัยํ ภนฺเต สมฺปตฺติ (มยา) ตฺมฺเหสุ มนํ ปสา
เทตฺวา ลทฺธาติ ๕ “(อัยํ สมฺปตฺติ) มยิ มนํ ปสาเทตฺวา ลทฺธา เต
ติ ๕ “อาม (มยา อัยํ สมฺปตฺติ ตฺมฺเหสุ มนํ ปสาเทตฺวา ลทฺธา) ภนฺ
เตติ ๕ มหาชโน เทวปฺตฺตํ โอลเเกตฺวา, “อจฺฉริยา วต โภ พุทฺธ

คุณา อทินนปุพพกพราหฺมณสฺส นาม ปุตุโต อณฺณํ กิณฺจิ ปุณฺณํ
 ออกฺตฺวา สตุถฺริ มนํ ปสาเทตฺวา เอวรูปํ สมฺปตฺตี ปฏฺลิถฺตี.... ตฺถุจฺ
 ปเวเทสิ ฯ

ใจเป็นใหญ่ในการทำกรรมทุกอย่าง

อด เนสํ “กุสลากุสลกมุขมกรณฺเ มโน ปุพฺพงฺคโม, มโน เสฏฺฐจ
 ปสนฺเนน หิ มเนน กตฺกมฺมํ เทวโลกํ มนุสฺสโลกํ คจฺจนฺตํ ปุคฺคํ
 ฉายาว น วิชหฺตีติ อิํ วัตถุํ กเถตฺวา อนุสนฺธิ ฆมฺเฏตฺวา
 ปตฺติจฺจาปีตมตฺตํ สาสนํ ราชมุทฺทาย ลณฺจนฺโต (ราชา) วิย
 ธมฺมราชา อิมํ คาถมาห

“มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐจ มโนมยา;
 มนฺสา เจ ปสนฺเนน ภาสฺติ วา กโรติ วา,
 ตโต นํ สุขมเนวติ ฉายา ว อนุปายินีติ ฯ

แก้อรธ

ตตฺถ กิณฺจาปี “มโนติ อวิเสเสน สพฺพมฺปิ จตฺตุมิกจิตฺตํ วุจฺ
 ติ; อิมสฺมี ปน ปเท นิยมิยมาํ ววตฺถาปิยมาํ ปริจฺฉิษฺชมาํ อจฺ
 วิธํ กามาจรกุสลจิตฺตํ (ปณฺฑิเตน) ลพฺภติ; วัตถุวเสน
 ปนาหฺริยมาํ ตโตปี โสมนสฺสสหคฺตํ ฅาณสมฺปยุตฺตํ จิตฺตเมว
 (ปณฺฑิเตน) ลพฺภติ ฯ

ปุพฺพงฺคมาติ (ปทสฺส) เตน ปจฺมคามินา หุตฺวา สมฺนฺนาคตา (อิ
 ติ) อตุโถ ฯ

ธมฺมาติ เวทนาทโย ตโย ขนฺธา ฯ

เอเตสํ หิ อุปฺปาทปฺปจฺจยตฺถเนน มโน ปุพฺพงฺคโม, เตน
(เต ฐมา) มโนปุพฺพงฺคมา นาม ฯ

ยถา หิ พหุสุ เอกโต มหาภิกขุสงฺฆมสฺส ปตฺตจิวรทานาทีนํ วา
อุพฺวารปฺุชาธมฺมสฺสวณทีปมาลาภรณาทีนํ วา ปุณฺณานิ กโรนฺเตสุ, “โก
เตสํ (ทายกานํ) ปุพฺพงฺคโมติ (ชเนหิ) วุตฺเต, โย เตสํ ปจฺจโย โหติ,
ยํ นิสฺสาย เต ตานํ ปุณฺณานิ กโรนฺติ, โส ติสฺโส วา ปุสฺโส วา
“เตสํ ปุพฺพงฺคโมติ (ชเนหิ) วุจฺจติ; เอวํ สมฺปทมิทํ (ปณฺฑิเตน)
เวทิตพฺพํ ฯ

อิตฺติ อุปฺปาทปฺปจฺจยตฺถเนน มโน ปุพฺพงฺคโม เอเตสนฺติ
(เอเต ฐมา / เต ฐมา) มโนปุพฺพงฺคมา ฯ

น หิ เต มเน อนุปฺปชฺชนฺเต, อุปฺปชฺชิตฺุํ สกฺโกนฺติ, มโน ปน,
เอกจฺเจสุ เจตฺติเกสุ อนุปฺปชฺชนฺเตสุปี, อุปฺปชฺชติเยว ฯ

เอวํ อธิปฺตฺิวเสน ปน มโน เสฏฺโง เอเตสนฺติ (เอเต ฐมา / เต
ฐมา) มโนเสฏฺโง ฯ

ยถา หิ คณาทินํ อธิปฺติ ปุริโส “คณเสฏฺโง เสนีเสฏฺโงติ (ชเน
หิ) วุจฺจติ; ตถา เตสํปี มโน (เสฏฺโง)ติ มโนเสฏฺโง ฯ

ยถา ปน สุวณฺณาทิหิ นิปฺพนฺนานิ ตานํ ตานํ ภณฺฑทานิ
สุวณฺณมยาทีนํ นาม โหนฺติ; ตถา เอเตปี มนฺโต นิปฺพนฺนตฺตา
มโนมยา นาม ฯ

ปสนฺนเนนาติ (ปทสฺส) อนภิชฺฌาทีหิ कुณฺเหหิ ปสนฺนเนน (อิตฺติ อตฺโถ) ฯ

เอวเมว อิเมสํ ทสนนํ กุสลกมฺมปถานํ อัจฉินฺณสมาฉินฺณกุสลมุลกํ
กามาวจราทีเกทํ กายิกเจตสิกํ สุขํ คตคตญฺจानเ ออนุปายินี ฉายา
วีย หุตฺวา (ตํ) น วิชหตีติ (อตฺโต ปณฺฑิตเตน เวทิตพฺโพ) ฯ

คาถาปริโยสฺสเน จตุราสีติยา ปาณสทฺสฺสานํ ฐมฺมาภิสมโย อโหสิ
ฯ มจฺจุทฺถลิตฺเตวปฺตุตฺโต สฺโตตาปฺตฺติฬเ ปตฺติจฺหิ ฯ ตถา อทินฺนปฺพุพ
โก พฺรหฺมโณ ฯ สฺโต ตาวมหนฺตํ วิภวํ พุทฺธสฺสเน วิปฺปกิรีติ ฯ

มจฺจุทฺถลิตฺตฺถ (นิจฺจิตํ) ฯ